

kutatás

Red Star Line Museum, Antwerpen

az elmúlt bő évtizedben egyre-másra létesültek úgynevezett „migrációs múzeumok”, amelyeknek két fő típusa ismert a vándorlás természetéből adódóan: a kivándorlással foglalkozó, illetve a bevándorlás kérdéseire összpontosító intézmények

A kortárs múzeumok, kiállítások egyik újabb jellegzetessége, hogy előtérbe került a nemzetközi migráció jelensége. A tematikus történeti, művészeti, néprajzi kiállítások mellett az elmúlt bő évtizedben egyre-másra létesültek úgynevezett „migrációs múzeumok”, amelyeknek két fő típusa ismert a vándorlás természetéből adódóan: a kivándorlással foglalkozó, illetve a bevándorlás kérdéseire összpontosító intézmények. Utóbbiak a nagy bevándorlóországokban jöttek létre, az Egyesült Államokban, Kanadában, Ausztráliában, Brazíliában, Argentínában. Mára Európában is megjelentek az ilyen témájú múzeumi kiállítások, valamint a bevándorlók, menekültek felé nyitó, a társadalmi integrációt segítő programok, s több országban – Franciaország, Olaszország, Skandinávia, Németország stb. – önálló bevándorlási tudományos és múzeumi központok formálódtak. Ezzel párhuzamosan és 150-200 éves történeti múlt alapján Európa-szerte új kivándorlástörténeti kiállítások és múzeumok jöttek létre, a régebbiek pedig többnyire újraértelmezték feladatukat.

a tengeri utazás körülményeit, megpróbáltatásait tesszik átélhető múzeumi élménnyé

- Az európai országok lakói tengerentúli kivándorlásának történetét elsősorban a tengeri kikötőkben létesített múzeumok tudják látványos módon bemutatni. Az autentikus helyszín, ahol a kikötő felújított, rekonstruált egykori épületei biztosítják a bemutatás kereteit, elsősorban a tengeri utazás körülményeit, megpróbáltatásait tesszik átélhető múzeumi élménnyé. Ilyen Cork város kikötőjében az írországi éhínséget követő nagy kivándorlás drámájának emléket állító Cobh Heritage Center. Száz év alatt csak innen két és fél millió ír hagyta el szülőföldjét. Az Amerikában otthonra lelő ír telepesek egykori életmódját az ulsteri szabadtéri múzeum dolgozza fel az American Folk Park nevű részében. A szintén jelentős olasz kivándorlásnak Genovában a Galata Tengerészeti Múzeum szentelt nagy állandó kiállítást, melyet 2011-ben nyitottak meg. Ennek egy része az Olaszországba irányuló újabb bevándorlást taglalja. A normandiai Cherbourgban az impozáns tengeri múzeum, tudományos és szabadidős központ – Cité de la Mer – keretében 2012-ben hoztak létre önálló kivándorlástörténeti kiállítást. Ez a Titanic itteni kikötésének emlékét idézi (a kontinensen itt vette fel a hajó az utolsó utasait), de tágabb megközelítésben a kivándorlás egészét bemutatják.
- Valamivel korábban létesült a két nagy német kikötőváros, Hamburg és Bremerhaven kivándorlástörténeti múzeuma, amelyek ösztönzőleg is hatottak

Az európai országok lakói tengerentúli kivándorlásának történetét elsősorban a tengeri kikötőkben létesített múzeumok tudják látványos módon bemutatni.

a hangsúly a személyes élettörténetekre, vagyis a kivándorlás, beilleszkedés egyéni tapasztalataira, a küzdelmekre, a sikerekre kerül

a témának szentelt más múzeumok, kiállítások életre keltésére. Főként a bremerhaveni kikötőben kialakított, nagyszabású Deutsches Auswanderer Haust kell megemlíteni, amely Németországnak, de Európának is a legjelentősebb ilyen intézménye. A 2005-ben megnyitott múzeum egyike a legkorszerűbb és leglátványosabb európai múzeumoknak. A közönség körében is rendkívül népszerű, 2007-ben elnyerte Az év európai múzeuma díjat (European Museum of the Year). A kezdeti koncepció idővel kibővült, így állandó kiállítása ma már két egyenrangú részből áll: a németországi ki- és bevándorlás történetét egyaránt bemutatja. Olyan korhű rekonstrukciók teszik látványossá a kivándorlás, a tengeri utazás, a beilleszkedés tapasztalatainak bemutatását, mint egy kivándorlóhajó, az Ellis Island-i fogadóállomás, a New York-i központi pályaudvar nagycsarnoka vagy németországi bevándorlók üzletei. A hangsúly a személyes élettörténetekre, vagyis a kivándorlás, beilleszkedés egyéni tapasztalataira, a küzdelmekre, a sikerekre kerül. A migrációt meghatározó nagyobb összefüggéseket, strukturális okokat elsősorban azzal érzékeltetik, hogy a német kivándorlást az általános európai, sőt interkontinentális népességmozgás részeként kezelik. Ezt az is megerősíti, hogy egyedül Bremerhavenből több mint hétmillió kivándorló hagyta el Európát az 1852-t követő száz évben. A németországi bevándorlásnak szentelt egység 2012-ben nyílt meg, ez kifejezi az újabb általános európai felfogást, mely szerint a 18–20. századi kivándorlást és az Európába irányuló 20. századi és mai bevándorlást egységes keretben vizsgálják, s a migrációs kutatások, kiállítások a transznacionális folyamatok, a társadalmi integráció és az interkulturalizmus kérdéseit állítják előtérbe.

- ¶ A bevándorlás felé az olyan régebbi migrációs intézmények is nyitottak az utóbbi években, mint az 1986-ban létesült norvég emigrációs központ Stavangerben, mely egyben genealógiai központ is. A torinói Center Altreitalie szintén az olasz(országi) migráció minden irányát tanulmányozó intézetté alakult 2005-ben.
- ¶ Hamburgban 2007-ben nyílt meg a BallinStadt Múzeum, melynek az egykori kivándorlóhajókat kibocsátó Veddel szigeten a háborúban elpusztult, újraépített központi várócsarnok és kiszolgáló épületek adnak otthont. A múzeum látványos, élményközpontú kiállítása a Hamburgból Észak- és Dél-Amerika felé irányuló német – s részben európai – kivándorlás történetét mutatja be.

a közönségnek itt is lehetősége van család történeti adatok kutatására

A Hamburgból induló hajók szerencsésen megőrzött utaslistái s más források alapján a közönségnek itt is lehetősége van családtörténeti adatok kutatására. Hamburgban a várostörténeti múzeum is foglalkozik a német kivándorlással, valamint a nemzetközi kivándorlást bonyolító hajózási társaságok tevékenységével. Itt a bemutatás helyszíne egy hagyományos városi múzeumépület, ahol értelemszerűen nem lehetett támaszkodni a tengerparti, kikötői környezet adottságaira. Részben ebből adódik, hogy ez a kiállítás visszafogottabb bemutatási módot követ.

a legendás belga hajótársaságról, a Red Star Line-ről elnevezett múzeum az egykori kikötőben idézi meg a társaság által szállított több mint kétfélmillió európai kivándorló emlékét

¶ Antwerpenben 2013 szeptemberében nyílt meg a két német kikötői múzeumhoz hasonló intézmény. A legendás belga hajótársaságról, a Red Star Line-ről elnevezett múzeum az egykori kikötőben idézi meg a társaság által szállított több mint kétfélmillió európai kivándorló emlékét. Az egykori utasok „nyomaiba” lépő mai látogatót az interaktív, látványcentrikus bemutató a nagy exodus emberi oldalával igyekszik megismertetni.

¶ Az európai kivándorlás legújabb múzeuma 2015 májusában nyílt meg a lengyelországi Gdyniában. A szintén a kikötőben létesült Lengyel Kivándorlási Múzeum az 1830 és 1989 közötti lengyel kivándorlási hullámokat és a világban szétszóródott lengyelek – Polónia – főbb közösségeit mutatja be. Fő attrakciója a legendás lengyel óceánjáró, a Bátor 1:50 méretarányú makettje, mely jelenleg a világ legnagyobb – több tonnás – hajómodellje. Ez a helyszínen szolgáló kikötő, a felújított, átalakított tengerparti épületkomplexum már eddig is nagy közönségérdeklődést váltott ki. (Bár nem olyan könnyű rátalálni.)

¶ Az említett új múzeumok, kiállítások a migráció, vagyis a ki- és bevándorlás kérdését veszik alapul, s kevésbé a vándorlás nyomán létrejött diaszpórákat. Ilyen az említett olasz és a két német kikötői múzeum kiállítása, bár mindháromban figyelmet fordítanak az olasz, illetve a német telepek kialakulására az amerikai kontinensen vagy Ausztráliában.

¶ Diaszpóramúzeum – mint olyan – alig létezik. Úgy tűnik, az erős kivándorlási hangsúly ellenére, a többi hasonló megoldáshoz képest az új lengyel múzeum tekinthető leginkább „diaszpóra jellegű” múzeumnak, mert ez az elvándorlás és az idegenben létrejött lengyel közösségek alakulását egyaránt hangsúlyosan kezeli. A nyugat- és észak-európai múzeumokhoz képest itt abból a szempontból

Hamburgban 2007-ben nyílt meg a BallinStadt Múzeum, melynek az egykori kivándorlóhajókat kibocsátó Veddel szigeten a háborúban elpusztult, újraépített központi várócsarnok és kiszolgáló épületek adnak otthont.

Kép a hamburgi Ballinstadt Museum kiállításáról

is változik a bemutatás tematikája és jellege, hogy a térségben a migráció 1945 után messzemenően átítatódott politikai motivációkkal. S itt most *nem* a jelen viszonyairól van szó.

*a kelet-európai
menekültkérdés
korszakait
mindmáig
kevésbé kutatták,
nem úgy, mint a
nagy gazdasági
kivándorlást*

¶ A volt szovjet blokk országainak 1945 utáni kivándorlási hullámain, a kelet-európai menekültkérdés korszakait mindmáig kevésbé kutatták, nem úgy, mint a nagy gazdasági kivándorlást. Igaz ez Lengyelországra, Horvátországra, Szlovéniára és Litvániára is, ahol évtizedek óta intézményes keretek között folytak s folynak az elvándorlással, migrációval és a külföldi diaszpóra-közösségekkel kapcsolatos kutatások. Mindebből még viszonylag kevés kiállítás született. A migráció még történetileg sem feldolgozott a térség múzeumaiban. Kivételként említhető a Varsói Történeti Múzeum néhány éve rendezett kiállítása, amelyet a londoni lengyel emigráns kormány ötvenéves történetének szenteltek vagy az önálló Szlovénia elismeréséért folytatott szlovén emigrációs kampányt feldolgozó tárlat Ljubljánában (2011). A Kaunasban 2004-től működő Litván Emigrációs Intézet folyamatosan készít emigrációs témájú kisebb kiállításokat, de a legjelentősebb litván kivándorlási periódus, az 1945 utáni menekülttáborokból az Egyesült Államokba befogadott menekültek történetét nem itt, hanem a chicagói Balzekas Litván Múzeumban rendezték meg 2014-ben. Az egykori kissé poros és belterjes – jellegzetesen emigráns lelkületű – chicagói litván múzeum ezzel a vállalkozással alighanem megtalálta ma érvényes szerepét. Hasonlóképpen az 1945 utáni ukrán menekültekről a Manhattanben lévő New York-i Ukrán Múzeum, illetve korábban a kanadai testvérintézet rendezett kiállítást. A gdyniai Lengyel Kivándorlási Múzeum ebből a szempontból is elsőként vállalkozott arra, hogy a kényszerszermigráció, a politikai emigráció és az államszocializmus korszakában tömegesen útra kelő lengyel munkavállalók, kivándorlók történetét is szerepelteti állandó kiállításán. Ezt részben a megfelelő kutatói-kutatási háttér tette lehetővé, részben az a koncepcionális elhatározás, hogy a múzeum minden lengyel migrációs jelenségre kiterjeszti figyelmét. Elvileg nincs kizárás: mindenki, aki valamilyen okból elment, okkal tette, motivációit, tetteit meg kell érteni. Így minden kivándorlási vagy menekülthullám egyaránt kutatásra érdemes, nem csak az, ami adott pillanatban „szimpatikus”, mert a jelenkor bizonyos eszméinek előzményeként fogható fel. Arról egyelőre nincs információ, hogy a lengyel múzeum az általános európai gyakorlat mintájára feladatának tekinti-e a lengyelországi bevándorlás tanulmányozását s majdani bemutatását is.

*a gdyniai Lengyel
Kivándorlási
Múzeum ebből
a szempontból
is elsőként
vállalkozott
arra, hogy a
kényszerszermigráció,
a politikai
emigráció és az
államszocializmus
korszakában
tömegesen útra
kelő lengyel
munkavállalók,
kivándorlók
történetét is
szerepelteti állandó
kiállításán*

(A fenti írást egy, a szerzőnek a magyar diaszpóra kulturális örökségével foglalkozó, lapunkban publikálásra szánt sorozata bevezetőjeként közöljük.)

Deutsches Auswanderer Haus, Bremerhaven

Endre Béla (1870–1928): *Önarckép*
Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum